

Іжевська Н.В.

Вчитель-методист

української мови і літератури

м. Київ

Тема уроку: Новела М.Хвильового "Я (Романтика)"

МЕТА. Дослідити образну систему новели, проблематику, стилістичні особливості та ідейний зміст для досягнення розуміння учнями світоглядних позицій автора та ствердження гуманістичних ідей твору на противагу антигуманним.

Формувати в учнях етичні цінності, гуманістичну філософську концепцію.

ОБЛАДНАННЯ. Репродукція картини П.Пікассо "Герніка".

Хід уроку

I. Перевірка і систематизація знань теми попереднього уроку

Завдання і запитання до учнів

1. **К**оли було написано М. Хвильовим "Я (Романтика)" і яка тема твору?
2. **Я**кий жанр твору? Пригадайте особливості новели як різновиду оповідання.
3. **О**характеризуйте образи твору, підкреслюючи лаконізм авторських характеристик, виразні художні деталі (використовуючи зроблені вдома записи). Розкрийте символічний зміст образів.

В ході обговорення формулюються стислі характеристики персонажів і в зошити поступово записується план образної системи новели:

- 1) матері (матір Марія - Божа й вселюдська мати - центральний гуманістичний символ новели, символ надії, любові, життя, материнського всепрощення);
- 2) доктора Тагабата (доктор Тагабат - "людина з холодним розумом і каменем замість серця", безглуздо жорстокий п'яниця й людожер);
- 3) дегенерата (дегенерат - вартовий революції з душею "палала з гільйотини");
- 4) Андрюші (Андрюша - людина з нормальною психікою, "чекіст мимоволі");

5) інсургента "Я" - образ розкрити у розвитку, акцентуючи на моменті остаточного зламу і ролі в ньому дегенерата та на ставленні "Я" до інших постатей, введених у творі: тамуванні відрази, виправданні того, що не можна виправдати, в собі і в інших - "Я думаю: так треба". ("Я" - "м'ятежний" син - "чекіст, але й людина", комунар, що у вогні фанатизму вбиває рідну матір і відтоді вже остаточно не людина, а тільки чекіст)

4. Опишіть печально-похмурий колорит тла, на якому розгортаються трагічні події; визначте його ідейно-художню функцію.

5. Сформулюйте ідею новели.

Робота над темою уроку

Учитель проводить анкетування учнів (можливе коротке обговорення)

1. **З** якої літери вам хочеться писати слова "Бог", "мати", "людина"?
2. **Чи** відчуваєте ви в собі посів християнства?
3. **Яке** місце у становленні свідомості мають займати Біблійні заповіді?

Коментар учителя

Біблійні заповіді в тлумаченні фанатиків більшовизму втратили силу морального закону.

- **Шануй** отця і матір твою - дивлячись, хто вони.

- **Не** убивай - дивлячись кого.

- **Не** давай кривавих свідчень - дивлячись, чи корисно. Це був теоретично обґрунтований терор - безперервний і безнадійний, і він деморалізував людей.

"Злочин і кара - це в рамках психології і моралі. Але безкарний злочин і безбожна вседозволеність - це безум, що агонізує і котиться з безодні в безодню.

Бог творить позитивною силою любові і надихає нею свої творіння.

Диявол має негативну силу, і ця руйнна сила ненависті була суттю більшовизму.

Тому всі найкращі слова стали словами-пастками. "Правдою" назвали газету, яка узаконила всяку брехню і обман - аби на користь революції. І це ключ до всієї жовтневої "революційної законності", якою розпочався весь ланцюг терористичних актів, що були визнані за ефективні засоби для досягнення перемог рад людиною на шляху до маячних цілей. Весь шлях - це ланцюг страшних і нелюдських засобів, що використовували людину як матеріал, як раба рабів.

Ленінський декрет 5 вересня 1918 року про червоний терор був декретом над усіма декретами". (Є. Сверстюк).

Питання до учнів

Чи одне й те саме, на вашу думку, відсутність святині й принципова відсутність святині?

Обговорення

Це різні речі. Відсутність святині людина може визнати, як сором, як біду, як власну ваду. Принципову відсутність святині людина перетворює на гасло і накидає його всім. Звідси усі гострі, жорстокі, негативні гасла і плакати більшовиків - з націленими гвинтівками і багнетами - культ ненависті. Все разом набирає характеру епідемії. Блудний син стає позитивним героєм часу. Інші, ті, з-поміж кого вийшли такі "герої", кричать, хто гучним, а хто німим криком, викрикуючи з себе кров і душу, як на цій репродукції. І хай ця картина написана з іншого страшного приводу (учитель уточнює - з якого), художник виразив, що відчуває людина, безсила перед насильством.

Учитель. Ця похмура трагедія, зокрема й розгорнута перед нами М. Хвильовим, має три виміри. Спробуємо визначити їх:

1. Образно-описовий. (Це печальне море розливої пам'яті, яке болить і ятрить душу).
2. Морально-етичний. (Вина злочинців у скоєному).
3. Містично-ідеологічний. (Це нелюдські злочини, запрограмовані у рамках феномену більшовизму і комунізму).

(За бажанням ці три виміри трагедії можна записати на дошці або в зошитах).

Коментар учителя

М. Хвильовий присвятив новелу "Я..." "Цвітові яблуні" М. Коцюбинського. По-перше, М. Хвильовий-прозаїк був пильним учнем М. Коцюбинського. По-друге, у "Цвіті яблуні" теж виведено персонаж із роздвоєною свідомістю; це письменник, який, переживаючи трагедію смерті власної дитини, одночасно відчуває і муку батьківських почуттів, і роботу письменницької пам'яті. Для нього навіть момент смерті дитини стає творчим матеріалом - поза контролем свідомості, поза його волею. Він страждає, зневажає себе, але не владен будь-що змінити. Однак торжествує у цій трагедії творча, життєстверджуюча сила.

М. Хвильовий також розкриває глибини підсвідомості персонажа. Але при цьому показує, що він сам несе повну відповідальність за вчинене. Його вибір був свідомим, і злочин його непростенний.

Такі, в кількох словах, аналогії, породжені авторською присвятою.

На попередньому уроці вчитель розповідав, що в грудні 1923 року М. Хвильовий читав "Я (Романтика)" у київському театрі ім. Т. Г. Шевченка і твір, як писав журнал "Нова громада", "справив глибоке враження на аудиторію". Тепер необхідно пояснити деякі причини цього враження, а також позицію автора.

Як пише літературознавець М. Жулинський, М. Хвильовий був чесним комуністом, сам романтично вірив у ідеали революції, йшов за них на смерть. І коли писав новелу, безперечно, вірив у те, що головний герой - справжній революціонер, більше того, вважав його ідеальним втіленням революційної відданості ідеалам комунізму.

Так вважала і захоплена твором аудиторія, схвалюючи цілеспрямованість, послідовність і стійкість героя. Сьогодні нам страшно, що в розколі на людину і звіра перемиг звір. У 1923 році цю перемогу вважали гідною захоплення. І це страшніше, ніж сама новела. А в 1932 році у передмові до "Вибраних творів" М. Хвильовий уже навіть звинувачує героя за недостатню рішучість. Індивідуалізм, дрібнобуржуазні інтелігентницькі переживання, подвійність натури.

Отже, сьогодні, у 90-х роках, наше трактування постаті головного героя суперечить авторській точці зору, але нам здається - впливає з аналізу самого тексту. Як це часто буває з великими митцями, те, що сказав М. Хвильовий-художник, набагато глибше, ніж те, що хотів сказати М. Хвильовий-ідеолог.

Визначення проблематики твору у процесі бесіди з учнями

1. **Суперечність, полярність** одвічного ідеалу любові, гуманізму, добра. Традиційних етичних цінностей, вироблених християнською цивілізацією - з одного боку, і служінням ідеї абстрактного гуманізму, фанатизму, фальшивої романтики - з другого.
2. **Неминучість** втрати людської сутності через зраду принципів людяності. Хто вбиває іншого — вбиває себе.

Окреме зауваження

3. **Проблематика** носить надчасовий, філософський характер.

Робота над стилем твору. (обговорення)

Найважливіші стильові ознаки (учні записують у зошити)

1. **Розповідь** від першої особи
2. **Драматизм**
3. **Внутрішні монологи** героя
4. **Відсутність** безпосередньої авторської оцінки

5. **Лаконізм**
6. **Виразні художні деталі**
7. **Глибокий психологізм**
8. **Відмова від традиційного описового реалізму**
9. **Часові зміщення**
10. **Зіткнення віддалених епізодів**
11. **Історичні алюзії, асоціації (термін "версальці" тощо) з метою поставити революцію у контекст визначних подій світової історії**
12. **Змістове згущення**
13. **Символічний зміст образів, деталей**
14. **Своєрідність зорового та звукового тла подій**
15. **Засоби поетичного синтаксису**

Закріплення

Проблемні питання до учнів

1. **Чому**, на вашу думку, новела називається "Я (Романтика)"?
2. **Чому** ми називали героя "блудний син"?
3. **Що** єднало "блудних синів"? (Втрата вартостей, підміна їх фанатичною ідеєю, спільна мета, спільна боротьба).
4. **Хто** небезпечніший для людства: доктор Тагабат чи дегенерат?
5. **Чи** не є дегенерат частиною душі коленої людини, а не тільки героя новели М. Хвильового?
Вмотивуйте свою думку, наведіть приклади з історії і, можливо, власного життєвого досвіду. Що з цим робити?

Висновки

Ще раз повернемося до ідеї цього глибокого філософського твору:

1. **Фанатизм** убиває в людині людину.
2. **На** крові не може постати гуманне суспільство.
3. **Гармонійна** світобудова виключає насильство як шлях її досягнення.
4. **Новела** М. Хвильового "Я (Романтика)", як і вся література розстріляного відродження, перейнята пафосом гуманізму.

Домашнє завдання

1. Опрацювати відповідний матеріал підручника.
2. Написати твір-мініатюру "Конфлікт фанатизму і людяності у новелі М. Хвильового "Я (Романтика)".

Література

1. Агєєва В. П. М. Хвильовий. - К., Наукова думка, 1995.
2. Сверстюк Є. Блудні сини України. - К., Товариство "Знання " України., 1993.
3. М. Хвильовий. Я (Романтика).

<http://edu.kiev.ua/schools/s138/ukr/method/pages/hvul.htm>